

Divendres 26

Sessió 1 – 11:15 a 13h

- María Antonia Carbonero Gamundí: *Cuidado, domesticidad y colonialidad. Las mujeres latinoamericanas cuidadoras en Mallorca (España)*.
- Emine Asan: *Les liens familiaux et conjugaux à l'épreuve de la polygamie matrimoniale dans les sociétés orientales*.
- Anna Morero: *Maternitat subrogada, mercats i globalització*.
- Joana Maria Mestre Miquel i Carlota Socias Puyol: *¿Familias multiproblemáticas o familias multiproblematizadas?*
- Elisabet Almeda, Vanessa Alcaide, June Arechalde, Antonia Collado, Dino Di Nella, Rosa Ortiz, Dolors Peris i Rosario Scandurra: *Familias monoparentals: una experiència d'investigació acció participativa des d'una perspectiva no androcèntrica*.
- Antonio Echaves García i Pedro Uceda Navas: *La maternidad extramatrimonial en España: Análisis de la evolución de la nueva maternidad entre 1980 y 2011*.
- Pilar Zueras: *Està passada de moda la coresidència intergeneracional? Estimant els efectes de generació de la convivència amb fills entre les persones grans*.

Sessió 2 – 15 a 16:45h

- Sandra Obiol: *Paraules i fets. Les contradiccions de la protecció social a les famílies al País Valencià (1991-2011)*.
- Anna Escobedo: *Parental leave policies, gender equity and family well-being in Europe: a comparative perspective*.
- Elisabet Almeda Samaranch, Dino Di Nella i Rosa Ortiz: *Estratègies de supervivència i benestar de les famílies monoparentals a Catalunya*.
- Anna Escobedo i Lluís Flaquer: *The Social Politics of Fatherhood in Spain and France*.
- Oriol Rios: *La implicació paterna en la cura dels fills i filles*.
- Olga Bernad: *Família i escola: factors influents en la participació dels progenitors*.
- Mar Beneyto, Josep Castillo, Jordi Collet, Antoni Tort, Xavier Besalú, Jordi Feu, Albert Quintana i Núria Felip: *Les famílies "deleguen" l'educació a l'escola? Les opinions dels docents respecte el rol de les famílies en l'escolarització dels fill/es*.

Dissabte 27

Sessió 3 – 9 a 10:45h

- David Muñoz Rodríguez, Víctor Soler Penadés i Andrea Hernández Monleón: *Canvis i permanències a las tasques de cura dels fills: l'anàlisi dels usos del temps i l'exploració dels discursos de pares i mares que han viscut un divorci*.
- Sandra Escapa: *Qui paga els plats trencats? Efectes del conflicte parental després del divorci en el benestar dels fills*.

- Paloma Fernández-Rasines: *Noves Parentalitats, divorci i residència compartida. Custòdia Legal conjunta i conciliació de vida personal i laboral a Espanya.*
- Montse Solsona, Cristina Brullet i Jeroen Spijker: *La custodia compartida a Catalunya en la del segle XXI.*
- Diego Becerril i Antonio Lozano: *Cambios legislativos y custodias en los procesos de ruptura matrimonial.*
- Ana Ballesteros Pena: *La atención a la situación familiar de las mujeres encarceladas en los Módulos de Respeto (MdR) y las Unidades Terapéuticas y Educativas (UTE).*
- Clara Camps i Dino di Nella: *Exclusió social i pobresa de les famílies monomarentals.*

Sessió 1: Divendres 26 d'11:15 a 13h

Cuidado, domesticidad y colonialidad. Las mujeres latinoamericanas cuidadoras en Mallorca (España)

María Antonia Carbonero Gamundí
macarbonero@uib.es

Nany Fraser plantea una visión de la justicia basada en la participación en tanto que pares de los individuos en la vida social. La injusticia tiene lugar cuando por diversos mecanismos se dificulta dicha participación, el mal reconocimiento (dimensión cultural), la mala distribución (la dimensión económica) y la falta de representación (la dimensión política) son los tres ejes que articulan la injusticia social. Estas dimensiones pueden ser analíticamente diferenciadas pero en la práctica no actúan independientemente una de otra por lo que los remedios a la injusticia no pueden basarse en la consideración aislada de una de ellas.

Para remediar la injusticia de género se necesita avanzar hacia una ciudadanía en la que el cuidado y no el trabajo remunerado sea el eje fundacional, Toda persona necesita recibir y dar cuidado a lo largo de su vida, el cuidado representa la esencia de nuestra condición de seres sociales, seres en continua interrelación, pero sin embargo la reproducción social se ha reservado al espacio privado, ámbito de actuación de las mujeres y no se ha considerado central en la ciudadanía. Para remediar esta injusticia se han de trastocar los valores androcéntricos por los que se rige la consideración del trabajo (entendido de forma general, remunerado y no remunerado) a través de políticas que incidan en los mecanismos institucionales que aseguran la reproducción de estos valores. Sin embargo todo apunta a que la extensión hoy en día del cuidado como empleo a nivel transnacional implica una profundización de estos valores androcéntricos y por lo tanto es un factor de profundización de la subordinación de género. En este texto se relaciona la visión multidimensional de N. Fraser con las teorías sobre la colonialidad y la domesticidad en la injusticia de género, para aplicarlas a un caso empírico, el de las mujeres inmigrantes cuidadoras en Mallorca (España). Más concretamente se analizan cómo a través del colonizar y domesticar a las trabajadoras cuidadoras se hace efectivo su infrareconocimiento y su desventaja económica/distributiva.

Les liens familiaux et conjugaux à l'épreuve de la polygamie matrimoniale dans les sociétés orientales

Emine Asan
hasmin@hotmail.fr

Cette communication est issue d'un travail de thèse (étude comparative) intitulée : « Le mariage polygame, matrimonialité conflictuelle, jurisprudence, réalités historiques et sociale en Turquie et en Algérie ».

Méthode de recherche combinatoire : observation directe et suivie du quotidien des familles polygames, entretiens avec des membres des familles et un questionnaire destiné aux femmes (550 en Turquie et 250 en Algérie).

Les sociétés orientales, telles que les sociétés turque et algérienne, sont fondées sur le lien familial. Pour eux le fondement de toute société est basé sur les liens d'affiliations. La famille prend donc une place très importante et elle nécessite à la fois une protection par le biais d'une solidarité intergénérationnelle et une reconnaissance affective. Leur perception du concept de famille va au-delà de la famille nucléaire. La famille se définit en " Ayla ", une famille élargie. Ce qui fait sa force face aux épreuves des aléas de la vie.

Dans ce contexte-là, la polygamie matrimoniale, basé sur une reconnaissance sociétale en tant

que mariage, devient alors une épreuve des liens familiaux et conjugaux. En effet, elle met en crise l'un des fondements des liens familiaux qui est la reconnaissance du couple. Comment peut-on définir le couple dans la polygamie ? Elle met en crise la définition même de la notion de couple. Quelles places et quels rôles ont les membres du couple ? L'ambiguïté conjugale dans laquelle les plonge la polygamie ne les déstabilise-t-elle pas ?

Effectivement, le mariage polygame génère une multitude d'épreuves d'ordre identitaire, de reconnaissance et de transformation dans l'espace conjugal et sociétal. Les liens et fondements familiaux déjà établis dans le premier mariage doivent être déconstruits pour être reconstruits dans le nouvel espace conjugal et familial. Ces épreuves se révèlent à travers trois processus. Le premier est le processus de déconstruction qui passe par une déterritorialisation de l'espace conjugal primaire. Le second est le processus de reconstruction (reterritorialisation de l'espace conjugal polygame). Pour finir, il faudra resolidifier les liens familiaux. Et c'est dans cette phase-là que les fondements des liens familiaux seront primordiaux. Effectivement, dans l'aspect de protection, les enfants seront les premiers facteurs de la nécessité de consolidation des liens.

Maternitat subrogada, mercats i globalització

Famílies, subrogació, maternitat

Anna Morero

annamorero@gmail.com

La tesi doctoral vol estudiar en profunditat la subrogació de la maternitat o gestació subrogada, també coneguda col·loquialment com a lloguer de ventres.

Des d'una lectura feminista, es pretén aprofundir en quines implicacions té aquest fenomen en la construcció de la maternitat i en les dones. Així mateix, es proposa conèixer també quin impacte té com a fórmula de transformació familiar. Per tant, aquesta tesi vol posar l'accent en l'impacte de la subrogació en el sentit de la maternitat i el parentiu.

En una segona instància es vol analitzar la implicació dels estats respecte al seu paper en relació a la subrogació, fent especial atenció a alguns territoris concrets com són l'Estat espanyol, Índia, els Estats Units i Israel, donat que cadascun d'aquests països té un posicionament diferent respecte a la subrogació, fet que implica diversos models d'estat del benestar i també afavoreixen una resposta política i social diversa. En aquest sentit, s'analitzaran la implicació dels mercats i la globalització com a eixos imprescindibles per entendre l'impacte i les implicacions de la subrogació.

¿Famílies multiproblemàtiques o famílies multiproblematitzades?

Famílies multiproblemàtiques, serveis socials, estigmatització, canvi social

Joana Maria Mestre Miquel, Carlota Socias Puyol

joanamarca.mestre@uib.es

La transformació de societat sòlida a societat líquida (Bauman, 2000) en el transcurs de la postmodernitat ha influït directament en la gran revolució que ha suposat en el concepte Família. Al llarg del darrer segle el concepte família ha estat com el camaleó que ha adoptat la forma i rol necessari per a la seva supervivència. Aquesta transformació ha tingut unes conseqüències encara molt més especials si ens endinsam en el concepte i realitat d'un conjunt de famílies que els teòrics i professionals dels serveis socials han anomenat famílies multiproblemàtiques.

La comunicació pretén ser una reflexió sobre l'evolució del concepte teòric del terme família multiproblemàtica i de com la mateixa societat i serveis han influït en la seva estigmatització,

perpetuació i cronificació.

No podem deixar de banda que, la situació actual de crisi global, i especialment la que l'Estat espanyol està travessant, pot ser un entrebanc per aquelles famílies amb pocs recursos econòmics, moltes dificultats personals, familiars i socials, i una inexistent ajuda de les administracions públiques proporcionades des d'un desmantellat Estat de Benestar. Afegirem a l'estudi de l'evolució del concepte un anàlisi de la perspectiva dels i de les treballadores socials, que són els professionals dels serveis socials que intervenen directament amb la demanda de les famílies, en alguns casos, o en els professionals que han d'exercir la funció de control quan la família acudeix obligada per un altre servei o administració pública.

Famílies monoparentals: una experiència d'investigació acció participativa des d'una perspectiva no androcèntrica

Rosa Ortiz Monera
rosaormo@gmail.com

El Grup Copolis està desenvolupant actualment el projecte I+D "Les famílies monoparentals del nou segle. Reptes i dilemes en temps de canvi" (CSO2011-29889) que té com a finalitat aprofundir en el coneixement sobre els canvis i els seus impactes entorn d'aquestes famílies a l'Estat Espanyol i a Catalunya durant la primera dècada del segle XXI. El projecte ha iniciat amb el disseny i aplicació de l'Enquesta sobre Monoparentalitat i Diversitat Familiar (EMODIF) i l'equip metodològic del projecte presentarà en aquesta comunicació la metodologia endegada. La EMODIF està proposada com un instrument que permeti fer una descripció quantitativa dels perfils de les famílies monoparentals, les seves condicions de vida i les seves estratègies de supervivència i benestar. El projecte es presenta com una experiència d'Investigació Acció Participativa, el que ha suposat que l'enquesta s'hagi elaborat incloent en el seu disseny a un conjunt d'expertes i experts nacionals i internacionals de l'àmbit acadèmic i de l'associatiu; a la Federació de Famílies Monoparentals de Catalunya (FEFAMOCA); i a famílies monoparentals que han aportat des de la seva pròpia experiència. A més aquesta eina s'ha dissenyat des d'una perspectiva no androcèntrica, el que ha requerit utilitzar el gènere com una categoria analítica bàsica present a tota l'enquesta, així com donar un pes important als recursos i al benestar generats des de les xarxes socio-comunitàries i des de l'àmbit domèstic. Amb aquesta comunicació l'equip de metodologia del projecte us volem mostrar com s'han incorporat aquestes perspectives a la recerca.

La maternidad extramatrimonial en España: Análisis de la evolución de la nueva maternidad entre 1980 y 2011

Antonio Echaves García, Pedro Uceda Navas
puceda@cps.ucm.es

En las últimas décadas hemos sido testigos de cambios importantes en la sociedad. Como es sabido en España, país de fuerte influencia católica, el matrimonio fue y en cierta manera sigue siendo la manera más utilizada de formar una familia. Los datos que se analizarán nos muestran la siguiente tendencia: se nos abre un futuro en el que gracias a los cambios estructurales, especialmente los relacionados con la mujer y la pluralidad de escenarios relacionados con la cohabitación, la maternidad dentro del matrimonio deja de tener un papel hegemónico, ganando terreno la maternidad extramatrimonial en su variedad de formas.

Està passada de moda la coresidència intergeneracional? Estimant els efectes de generació de la convivència amb fills entre les persones grans.

Pilar Zueras

pzueras@gmail.com

Se sap que hi ha hagut una disminució constant en la coresidència amb fills a les últimes dècades a tots els països occidentals i que la seva major prevalença es dona encara als països del sud d'Europa. Això ha estat explicat, en general, apel·lant a la fortalesa dels lligams familiars i/o a la debilitat de l'Estat de benestar. A Espanya el 36,3% dels homes i el 46,0% de les dones de 65 anys o més vivien amb els seus fills el 2010. Aquesta proporció és encara més elevada entre la gent gran, assolint el 52,4% de les persones de 80 anys i més. La investigació prèvia ha posat de manifest que el deteriorament de la salut i la viduïtat són esdeveniments crucials que desencadenen la coresidència amb fills; essent tots dos esdeveniments estretament relacionats amb el procés d'envelliment. Atès que l'esperança de vida i les condicions de salut estan millorant per a les cohorts més joves, és d'esperar que la coresidència intergeneracional disminueixi. Quan ens centrem en la població d'edat avançada i, especialment des d'una perspectiva transversal, no només hem de considerar el procés d'envelliment sinó també que la gent gran pertany a cohorts antigues i que podria haver canvis entre cohorts que podrien passar desapercebuts.

L'objectiu d'aquest estudi és contribuir a una major comprensió de les tendències en la convivència amb fills mitjançant l'exploració i l'estimació dels efectes d'edat i cohort. S'aborda una pregunta general: És possible identificar els efectes de cohort a les tendències de convivència amb fills a la vellesa? I altres tres preguntes concretes: Fins a quin punt viure amb fills a la vellesa és degut a efectes generacionals o d'edat? Quin és l'impacte de la viduïtat a la convivència amb fills? I, està canviant aquest impacte a través de les cohorts?

Analitzo la convivència amb fills en la transició a la vellesa des d'una perspectiva de cohort. Em concentro en les generacions nascudes entre 1901 i 1950 per observar si hi ha hagut canvis entre cohorts, especialment a les edats més avançades. Utilitzo les dades per Catalunya dels últims censos disponibles: 1981, 1991 i 2001; les dades del cens de 2011 s'inclourien en cas que estiguessin accessibles a temps. Tot i les limitacions que suposa treballar amb dades transversals, els censos són l'única font que va fins 1981 i que permet l'observació de les formes de convivència de les mateixes generacions a diferents edats.

Els resultats preliminars de l'anàlisi de cohorts mostra que a igualtat d'estat civil les diferències per sexe s'esvaeixen. D'altra banda, la convivència amb fills disminueix amb l'edat per a totes les cohorts. Entre les generacions més antigues, la viduïtat és un factor discriminatori que promou la convivència amb fills, però el seu impacte sembla disminuir per a les generacions posteriors. També s'examina l'efecte del lloc de residència que revela canvis intergeneracionals. Per tal de mesurar els efectes de cohort es duu a terme un model Edat-Període-Cohort (APC) consistent en regressions logístiques de dos factors. L'efecte de període sembla ser el factor que menys explica les tendències observades en la coresidència.

La perspectiva de cohort llança nova llum sobre el discurs general sobre les persones grans que, a causa del procés d'envelliment, van a viure amb els seus fills. A independència d'estat civil, nivell educatiu i lloc de residència, els models APC mostren un efecte de cohort important. Les generacions més antigues són més propenses a viure amb els fills que les cohorts més recents. Això suggereix que la coresidència intergeneracional en la vellesa es reduirà més ràpidament del que s'esperava si només tenim en compte els guanys en l'esperança de vida.

En las últimas décadas hemos sido testigos de cambios importantes en la sociedad. Como es sabido en España, país de fuerte influencia católica, el matrimonio fue y en cierta manera sigue siendo la manera más utilizada de formar una familia. Los datos que se analizarán nos muestran la siguiente tendencia: se nos abre un futuro en el que gracias a los cambios estructurales,

especialmente los relacionados con la mujer y la pluralidad de escenarios relacionados con la cohabitación, la maternidad dentro del matrimonio deja de tener un papel hegemónico, ganando terreno la maternidad extramatrimonial en su variedad de formas.

Sessió 2: Divendres 26 de 15 a 16h

Paraules i fets. Les contradiccions de la protecció social a les famílies al País Valencià (1991-2011)

Política familiar, noves formes familiars, benestar

Sandra Obiol Francés

sandra.obiol@uv.es

La comunicació presenta una avaluació de la política de suport a les famílies que s'ha desenvolupat al País Valencià en el període comprés entre 1991 i 2011, tenint en compte que durant gran part d'aquest període a aquest territori ha governat el Partit Popular el qual ha fonamentat bona part del seu discurs en els valors familiars més tradicionals. L'anàlisi ha comptat amb tres parts. En primer lloc una anàlisi de les transformacions sociodemogràfiques succeïdes en les formes familiars valencianes. Transformacions que, com a la resta de la societat occidental, han suposat una diversificació de les formes de convivència alhora que han posat sobre la taula qüestions de necessària atenció com ara la necessitat de gestionar la cura dels dependents i la desigualtat de gènere i classe que aquest fet genera. En segon lloc, es para atenció a les mesures de suport a les famílies implementades pel govern valencià valorant el seu abast, els seus efectes sobre el benestar de les famílies i els valors que les sustenten. Malgrat les escasses dades disponibles l'anàlisi deixa entreveure un marcat tarannà propagandístic a les mesures implementades amb un efecte negatiu en el benestar de les famílies.

I per últim, es presenta un estudi dels discursos dels governants valencians sobre les famílies a través fonamentalment dels programes electorals i dels documents de treball editats pels successius governs com, en menor mesura, de les intervencions dels representants polítics responsables de les mesures de política familiar als mitjans de comunicació.

Parental leave policies, gender equity and family well-being in Europe: a comparative perspective

Parental leave, child care models, European comparative analysis, work and family articulation

Anna Escobedo

anna.escobedo@ub.edu

This chapter explores the diversity of leave policy models in contemporary European society. Seven empirically-based ideal-types are identified by looking at data for the 22 countries on leave systems, early childhood services, maternal and couples' employment patterns. We address the complex interplay between leave systems and work-family, gender and welfare regimes. The analysis reveals three sets of conclusions, which relate to convergence and divergence in care leave policies across Europe, leave generosity and its linkages to gender equity and family well-being.

Estratègies de supervivència i benestar de les famílies monoparentals a Catalunya

Elisabet Almeda Samaranch, Dino Di Nella, Rosa Ortiz

elisabet.almeda@ub.edu

Amb aquesta comunicació us presentem alguns dels resultats del projecte I+D “Les famílies monoparentals del nou segle. Reptes i dilemes en temps de canvi” (CSO2011-29889) que està desenvolupant el Grup Copolis. Una part important del projecte ha consistit en el disseny i aplicació de l’Enquesta sobre Monoparentalitat i Diversitat Familiar (EMODIF), que inclou, entre altres temes, el relatiu a les estratègies de supervivència i benestar que estan duent a terme aquestes famílies a Catalunya. El fet que l’enquesta s’hagi dissenyat des d’una perspectiva no androcèntrica, ha suposat que dins d’aquest tema es considerin els recursos i el benestar generats des de les xarxes socials i comunitats locals –on predominen les dones-, i es revaloritzi el conjunt de béns i serveis produïts a l’àmbit domèstic, que són imprescindibles per al sosteniment de la vida. Donar valor al treball domèstic i de cures que es desenvolupa en aquest àmbit, ha requerit posar l’èmfasi en còm organitzen aquest treball les famílies monoparentals. Altre aspecte important en aquest sentit, ha estat el relatiu a considerar l’organització dels diferents temps de vida, tenint en compte els efectes que poden tenir les dobles o triples jornades pel que fa a la cura del sí mateix/a i a l’estat de salut de les persones responsables d’aquestes famílies. A la present comunicació us mostrem alguns dels resultats de l’apartat d’estratègies de supervivència i benestar de l’Enquesta sobre Monoparentalitat i Diversitat Familiar.

The Social Politics of Fatherhood in Spain and France

Fatherhood. Family. Comparative social policy. Parental leave. Joint custody

Anna Escobedo, Lluís Flaquer

anna.escobedo@ub.edu

In France and Spain, recent policies have sought to encourage men’s involvement in fatherhood, promoting the norm of co-parenthood after divorce or separation; but one of the most problematic aspects of family transitions (increasing rates of divorce and separation, growing numbers of single-parent families and stepfamilies) is the decline of father–child relations. This research programme is based on quantitative and qualitative studies, and one workpackage within the overall project deals with leave arrangements and lone parenthood. To what extent do regulations or agreements cover lone motherhood or fatherhood in Spain and France? Is joint custody a stimulus for male use of leave arrangements? Is it associated with specific use patterns of leave or work–family arrangements?

The contribution provides a comparative analysis of policy developments on leaves for fathers and joint custody in Spain and France in the last decade. These two types of measures have been selected because they are both widely recognised as main instruments to promote new fathering styles and consequently more gender equality in the European Union. While the rhetoric of choice has been developed in both countries in relation to maternal employment and childcare, with better results in France than in Spain, it remains to be seen to what extent choice will also be extended to fathers.

This piece of research has been prepared in the framework of the research: Lone fathers: fatherhoods in new forms of family life (France, Spain) (2009-2012). Coordinated by Agnès Martial (Centre Norbert Elias, CNRS) with the participation of French research institutions (Institut National d’Etudes Démographiques, Laboratoire Triangle) and the University of Barcelona, funded by CNRS.

La implicació paterna en la cura dels fills i filles

Paternitat, benestar de l'infant, cura

Oriol Ríos

oriolrios@ub.edu

Des dels estudis sociològics de les famílies, la paternitat ha estat abordada de forma àmplia (Lamb 2010; Wall, Aboim & Marinho 2007; O'Brien, 2009). A Catalunya la recerca en aquest àmbit no disposa d'una trajectòria tan extensa, tot i així trobem aportacions de gran transcendència (Flaquer, 1999) que cal considerar. En l'actualitat, la incorporació de la figura paterna en les tasques de la cura dels infants és un fet cada dia més inqüestionable al nostre país, encara que també és cert que existeixen importants diferències respecte altres països europeus. Aquestes diferències i el canvi social tant rellevant que implica requereixen d'unes anàlisi sociològiques rigoroses que permetin donar respostes polítiques dirigides al benestar de l'infant. D'aquesta manera en la present comunicació es presentaran, inicialment, els principals debats internacionals que existeixen al voltant d'aquesta participació, incidint en les diferents modalitats d'implicació que s'han conceptualitzat des de la literatura científica. A continuació s'aprofundirà en la temàtica a partir de dades secundàries existents que descriuen quina quantitat de temps els homes dediquen a la cura dels infants. En aquest sentit, es tindrà molt en compte les dades que la Enquesta del Usos del Temps Europea (European Time Use Survey) en les dues darreres onades (2004 i 2009) ens ofereixen al respecte. Per últim també es considerarà el balanç d'algunes mesures polítiques implementades en aquest camp i les bones pràctiques desenvolupades a alguns països de la Unió Europea.

Família i escola: factors influents en la participació dels progenitors

Família, escola, participació, relació

Olga Bernad

olga@geosoc.udl.cat

Actualment, els discursos dels investigadors i dels agents implicats assenyalen que la relació establerta entre l'escola i la família és decisiva per a l'èxit escolar de l'alumnat i el bon funcionament dels centres educatius.

Nombrosos estudis demostren la importància del paper dels progenitors en l'educació i desenvolupament dels seus fills i filles i de la seva participació a nivell individual i col·lectiu en els centres educatius. Però, en la pràctica apareixen nombroses resistències entre la família i l'escola, entre altres raons, perquè les relacions s'han caracteritzat pel desequilibri de poder entre les dues institucions.

Partint d'altres treballs realitzats pel nostre grup d'investigació Anàlisi Social i Educativa, aquest estudi, dirigit pel Dr. Jordi Garreta, se centra en la participació de les famílies en els centres educatius públics de Catalunya, en l'etapa de primària.

El nostre treball empíric s'ha dut a terme en tres fases. En la primera, es van realitzar etnografies en vuit escoles públiques de diferents perfils situades en diferents indrets de la geografia catalana, durant tres mesos de l'any 2007. En la segona, es va realitzar una enquesta telefònica, l'any 2010, a membres d'equips directius, estant formada la mostra per 353 escoles públiques. I en la tercera fase es varen realitzar, els anys 2010 i 2011, entrevistes en profunditat a vint i dos docents (membres d'equips directius i mestres de primària) i a disset progenitors, membres de les juntes d'AMPA, d'escoles públiques de diferents perfils distribuïdes per tot el territori de Catalunya.

Aquesta comunicació analitza els factors que condicionen la creació de dinàmiques positives de relació i participació de les famílies i conclouem que, entre altres, són especialment rellevants la

gestió per part dels equips directius, l'ús i eficàcia dels canals de comunicació i les actituds i expectatives dels docents i les famílies.

Les famílies “deleguen” l'educació a l'escola? Les opinions dels docents respecte el rol de les famílies en l'escolarització dels fill/es.

Docents, famílies, escolarització

Mar Beneyto, Josep Castillo, Jordi Collet, Xavier Besalú, Jordi Feu, Albert Quintana, Núria Felip, Antoni Tort

jordi.collet@uvic.cat

La comunicació presenta uns primers resultats en el marc d'un projecte de recerca - acció promogut per la Fundació Jaume Bofill que compta amb 7 centres educatius d'educació primària i secundària sobre com millorar els vincles entre docents i famílies. En aquesta recerca - acció, es demana als i les docents dels 7 centres d'arreu del país (concertats i públics, primària i secundària, d'una dues o tres línies, rurals i urbans i de contextos socials no vulnerables) que expressin els seus arguments sobre les dificultats que ells tenen en la seva tasca diària amb les famílies. En la comunicació recollim les opinions de 191 docents respecte les famílies, com eduquen aquestes i com es vinculen, segons la seva opinió, amb l'escola. Aquestes opinions són el punt de partida d'un treball "d'acompanyament actiu" i de formació per tal de, transformant-les, es possibiliti un bon vincle entre els dos agents clau en la socialització d'infants i joves. Davant de la pregunta als i les docents sobre "quines són les principals dificultats en la seva relació amb les famílies dels i les alumnes", algunes de les opinions més recollides són les següents:

- a) Com a docents tenim dificultats amb el poc interès, la poca implicació i la delegació a l'escola de les famílies del procés d'escolarització dels seus fill/es (94 docents)
- b) També perceben una manca de confiança i valoració cap als i les docents (47)
- c) Una altra part dels docents (42) consideren que les seves dificultats amb les famílies venen donades per la manca de temps d'aquestes i les seves dificultats per conciliar els horaris. Davant d'aquestes i altres respostes que responen a l'estereotip "les famílies deleguen l'educació a l'escola", la comunicació proposa una modelització d'aquestes opinions dels docents cap a les famílies com a punt de partida per al seu debat i transformació.

Sessió 3: Dissabte 27 de 9 a 10:45h

Canvis i permanències a las tasques de cura dels fills: l'anàlisi dels usos del temps i l'exploració dels discursos de pares i mares que han viscut un divorci

Usos del temps, divorci, cura fills/es, identitats

David Muñoz Rodríguez, Víctor Soler Penadés, Andrea Hernández Monleón

francisco.d.munoz@uv.es

El nostre treball presenta els resultats d'un estudi fet a partir de dues estratègies de recerca complementàries. D'una banda, a partir de l'Enquesta d'Usos del Temps 2009-2010 elaborada per l'INE, construïm dimensions operatives de la maternitat / paternitat que possibiliten la mesura de la intensitat en termes de l'ús del temps dedicat als diferents aspectes relacionats amb la cura de fills/es. Aquestes dimensions permeten desenvolupar models estadístics amb els quals comparar les famílies monoparentals i biparentals. D'altra banda, mitjançant entrevistes semiestructurades, ens aproximem als discursos sobre les identitats com a pares i mares que

sobre ells i elles mateixa expressen homes i dones, residents al País Valencià, que han viscut una ruptura de parella a la qual hi havia almenys un fill o filla: la ruptura constitueix un esdeveniment que implica una reconfiguració de molts aspectes de la vida, entre les qüestions que s'han de redefinir a la situació postdivorci està la qüestió de la cura dels fills i filles. Aquest procés, per tant, esdevé interessant per l'observació dels possibles canvis al paternatge i el maternatge, tant pel que suposa en el plànol discursiu i factual.

Entre els resultats destaquem que, pel que fa a l'explotació de l'enquesta d'usos del temps, la major diferència es troba en les activitats internes de treball domèstic, la cura i l'oci. La maternitat és més intensa que la paternitat en les activitats assistencials i les relacionades amb el treball, mentre que en les activitats d'oci la paternitat és més intensa. Pel que fa als discursos, trobem una idealització de la paternitat per part dels homes, mentre que entre les dones, després del divorci, la maternitat és repensada i relativitzada.

Qui paga els plats trencats? Efectes del conflicte parental després del divorci en el benestar dels fills

Divorci; conflicte parental; rendiment educatiu; malestar emocional

Sandra Escapa

sandraescapa@ub.edu

La majoria de societats avançades estan vivint, des d'inicis del segle XX, una sèrie de canvis demogràfics de grans implicacions en la configuració de les famílies. Un dels més importants és l'augment de les separacions i divorcis, que ha transformat les estructures familiars. La proporció de famílies biparentals ha disminuït, i els infants que viuen en famílies monoparentals o reconstituïdes augmenten. Com a resultat d'aquests canvis, diverses investigacions mostren que els menors que viuen amb un dels seus progenitors, a diferència dels que viuen amb tots dos, tenen més probabilitat d'experimentar problemes cognitius, socials i emocionals. Però la majoria d'aquests estudis indiquen que no són les famílies monoparentals o reconstituïdes en si mateixes les que incrementen la vulnerabilitat dels infants, sinó que els factors que la provoquen són la privació econòmica, la falta d'atenció (sobretot emocional) del progenitor no resident i, un dels més importants, l'existència de conflicte entre els pares que emergeix del procés de divorci. En base a la recerca internacional, l'objectiu d'aquest treball és analitzar l'efecte de la separació o divorci dels pares en el rendiment educatiu i el malestar emocional dels fills, incloent com a factor d'anàlisi la conflictivitat entre els pares separats o divorciats. Utilitzant dades del Panel Famílies i Infància de Catalunya (CIIMU), els principals resultats indiquen que els fills de pares divorciats que mantenen una relació conflictiva tenen una probabilitat més alta de tenir pitjors resultats educatius i pitjor salut mental que els fills de pares divorciats sense conflicte i de llars biparentals. Però potser el més significatiu és que els resultats mostren que els fills de pares divorciats sense conflicte tenen una menor probabilitat d'obtenir una nota mitjana de suspès que aquells que viuen en una llar biparental. La incorporació del conflicte parental en l'estudi dels efectes del divorci en els infants és tant a Catalunya com a Espanya. D'aquesta manera, aquest estudi pretén avançar en el coneixement d'aquells factors que causen malestar en els fills de pares divorciats, amb la intenció de plantejar polítiques de suport tant als infants com als seus progenitors.

Noves Parentalitats, divorci i residència compartida. Custòdia Legal conjunta i conciliació de vida personal i laboral a Espanya

Shared Parenting, Work-life Balance, Joint Custody, Fathering, Spain

Paloma Fernández-Rasines

paloma.fernandez@unavarra.es

In June 2012, the Spanish Minister of Justice commissioned an amendment to the Civil Code to promote shared custody of children in cases of separation and divorce. This is based on the assumption that parental responsibility is already taken for granted in Spain. However, data on economic activity, employment, and use of time by gender may reveal a more distant scenario. Similarly, an assessment of life-work balance policies shows a significant gap to meet the aims set by the EU guidelines EU in the field of gender mainstreaming (Campillo Pozas 2010, Zoco 2009). Recent studies in Europe show us some results on the impact of joint custody and shared residence after divorce. For Norway, Kitterod and Lingstad (2011) indicates how shared residence arrangements occur in a minority of cases after marriage dissolution. Still less significant is number of cases having father sole custody. Trinder (2010), for England and Wales indicates that shared residence is gaining relevance while it is still fairly uncommon, given that the majority of children are still living mainly with their mothers. Cadolle (2005) argues that France may be dealing with a new matrifocality despite the adoption of the joint custody as preferred option after the 2002 reform. Following Escobedo et al. (2011: 124), an equation between the adoption of joint custody and the promotion of a new fatherhood should not be taken for granted. It seems that the success of the legal figure of the joint legal custody is directly related to the proven impact of life-work balance policies based on co-parental responsibility and therefore in gender equality.

La custodia compartida a Catalunya en la del segle XXI

Divorci, Parentalitat, Gènere, Demografia, Sociologia

Montse Solsona, Cristina Brullet, Jeroen Spijker

msolsonapai@gmail.com

Aquesta ponència te per objectiu l'estudi de la custodia compartida a Catalunya a partir de la reforma de la llei de divorci de 2005. Té tres parts: 1) Presentar el debat obert entorn a les virtuts i els inconvenients de la custodia compartida, a partir de la revisió de la literatura recent en l'àmbit de la sociologia i la demografia; 2) Estimar la incidència de la custodia compartida a Catalunya i les seves característiques, a partir de les microdades de les sentències de divorci, separacions i nul·litats, pel període post reforma (2006-2011); i 3) Discutir les fronteres borroses entre la custodia compartida i la no compartida, i plantejar els reptes que suposen per a la sociologia i la demografia de la família.

Cambios legislativos y custodias en los procesos de ruptura matrimonial

Custodia compartida, divorcio, estadísticas judiciales

Diego Becerril, Antonio Lozano

becerril@ugr.es

El desarrollo y madurez de los procesos de ruptura matrimonial en España ha sido muy significativo. En tres décadas se ha cambiado de un modelo de ruptura de matrimonio tradicional a otro modelo donde se debate sobre la atribución de las custodias monoparentales. Puede decirse, que de no tener divorcio hace unas décadas se ha pasado a una situación de debate familiar de las más avanzadas.

La hipótesis principal es que las custodias están sufriendo una transformación desde la exclusividad casi absoluta de las madres, hacia la custodia de ambas partes, si bien con una progresión lenta y dificultada por las tradiciones que entienden la monoparentalidad materna como la mejor opción. Las adaptaciones legislativas facilitan el proceso de cambio social, que se consolida gradualmente.

Desde este marco interpretativo, el trabajo realiza un análisis centrado en los cambios legislativos que durante los últimos años se han verificado en distintas Comunidades, en concreto en Aragón, Cataluña y Navarra, comparando su evolución con el resto de Comunidades sin modificaciones legales.

El trabajo se centra en el análisis de la asignación de custodias derivadas de rupturas matrimoniales en España. La fuente de datos empleada son la totalidad de las rupturas legales registradas, que se conocen por medio de la Estadística de Nulidades, Separaciones y Divorcios realizada por el Instituto Nacional de Estadística (INE) entre 2007 y 2011. El análisis se realiza por medio de SPSS, generando modelos multivariantes a nivel de Comunidades Autónomas y de provincias.

Como resultado, la custodia compartida aparece con una presencia minoritaria, que la sitúa en algo más del 10% de las concedidas. Este tipo de custodia aparece, sobre todo, cuando los procesos son consensuados, en parejas mayores de 45 años y que no han tenido separación legal previa. Otras variables, como el pago de pensiones, tienen una asociación significativa con la custodia.

Entre los aspectos fundamentales que el trabajo aborda es el impacto que las nuevas legislaciones nacionales y autonómicas han tenido sobre las custodias. En este sentido, la nueva regulación de la custodia compartida ha implicado un incremento de las mismas especialmente en las Comunidades donde el derecho civil se ha modificado, facilitando el cambio de modelo, si bien ciertas provincias muestran una evolución independiente, que precisa un modelo explicativo.

La atención a la situación familiar de las mujeres encarceladas en los Módulos de Respeto (MdR) y las Unidades Terapéuticas y Educativas (UTE).

Módulos de Respeto (MdR), Unidades Terapéuticas y Educativas (UTE), sistema penitenciario, mujeres encarceladas, familia

Ana Ballesteros Pena

a.ballesterospena@gmail.com

Las situaciones familiares de las personas encarceladas en el sistema penitenciario español se caracterizan por su gran diversidad: familias numerosas, monoparentales, hijos/as en prisión o fuera de ellas, parejas u otros miembros del núcleo familiar que también se encuentran encarceladas, familias alejadas del lugar de cumplimiento de la condena, etc. En el caso de las mujeres presas, circunstancias como el menor número de módulos de mujeres existentes en el contexto español, la escasez de módulos de madres, el repudio que muchas sufren por parte de las familias, entre otros aspectos, tienden a agravar las ya duras condiciones de condena que viven en general las mujeres presas. Desde hace algunos años se han puesto en

marcha (o potenciado) en el Estado español distintos programas penitenciarios que plantean una mejora de la situación en la que las personas cumplen condena: los Módulos de Respeto (MdR) y las Unidades Terapéuticas y Educativas (UTE) constituyen ejemplos significativos de esta nueva tipología. El objetivo de esta comunicación es realizar una primera aproximación a los cambios que estos programas pueden estar generando en la aplicación de la normativa vigente respecto a la atención familiar de las mujeres encarceladas. ¿Tratan de fortalecer los lazos familiares? ¿Incluyen medidas concretas de atención a la familia? ¿En su aplicación concreta están teniendo consecuencias positivas o negativas sobre las relaciones familiares de las mujeres encarceladas? Estas son algunas de las cuestiones que se pretenden contestar con la presente comunicación.

Exclusió social i pobresa de les famílies monomarentals

Protesta social, crisi econòmica, repressió policial i penalitat.

Clara Camps, Dino Di Nella
campscalvetclara8@gmail.com

Es presentarà el disseny d'una investigació que pretén comprendre com està actuant l'Estat davant la creixent protesta social que s'explica, en gran part, pel malestar i el descontent de la població en el context de la crisi econòmica. L'estudi es centra en el cas de Catalunya, tenint en compte l'Estat Espanyol, en el període 2009-2013. Concretament, es vol analitzar quin rumb està prenent el control policial i la penalitat davant aquest descontent social. Això dona lloc a un anàlisi a quatre nivells: un anàlisi quantitatiu en relació a la intervenció policial, les detencions i les sancions judicials; un anàlisi dels canvis legislatius en relació a la penalitat i la normativa policial; un anàlisi del discurs polític en relació a les actuacions en matèria policial i penal i un anàlisi del discurs dels mitjans de comunicació en relació als fets que succeeixen relacionats amb la temàtica. L'estudi pren rellevància, en un moment, en que les instàncies protectores i/o responsables d'un control social informal: la família, el mercat de treball, el sistema educatiu o els mitjans de comunicació, semblen ser cada cop més insuficients tant per garantir l'estabilitat econòmica com per garantir l'estabilitat ideològica de les nostres societats. A la vegada, que les instàncies encarregades de la seguretat pública i la penalitat estan condicionades per les imposicions que suposa l'endeutament que viuen els governs i les administracions que en són responsables.